

April 2023

Maya

Nyheter från föreningen
COLCHAJ NAC LUUM

NYTT

Rapporter från Yalambojoch i Guatemala

40 års kamratskap i Guatemala och Mexiko

NOSTALGI. Till vänster: föreningens nuvarande kassör Anna Calo och dåvarande lokale kassören Diego Marcos Domingo möts på ranchen Jord och frihet 1993. Till höger: Lucas med en liten fisk i den nyanlagda karpdammen i april 1991.

Efter snart 40 års arbete i föreningen CNL avgår ordföranden Torsten Jansson vid årsmötet i maj.

I det här numret av MayaNytt delar han med sig av sin bildskatt från den tidiga fasen av solidaritetsarbetet. I början av 1990-talet var det inbördeskrig i Guatemala och byborna från Yalambojoch levde i exil på andra sidan gränsen, i södra Mexiko.

Föreningen samlade ihop pengar till mat och enkla hyddor åt flyktingarna och så småningom kunde flera rancher köpas, där många av flyktingarna valde att bo kvar efter inbördeskrigets slut.

Andra valde att återvända för att bygga upp den raserade hembyn Yalambojoch, med hjälp av stöd från Sverige.

Sid 2,4-5

Stort intresse för läsning i nya biblioteket

Biblioteket har fått gott om plats i de nya lokalerna i före detta högstadieskolan. Här hålls studie- och läsecirklar och besökare kan förkovra sig i religion eller historia. Biblioteket kan också stoltsera med ett utbud av nästan allt som getts ut på det lokala språket chuj – även om utgivningen är mycket blygsam.

Sid 9

LÄRARE. Läsecirkel med Ana utanför biblioteket.

Innehåll

• Ledare	sid 2
• Fadderverksamheten upphör	3
• Nyår enligt Mayakalendern	6
• Svårt att bekosta förskolan	7
• Änkan Angelina om sitt liv	8
• Välkommen på årsmöte	8
• Välanvänt bibliotek	9
• Åk som volontär!	10
• Tyska studenter besökte byn	11
• Ekonomi och funktionärer	12

40 år i solidaritet med mayafolket

I snart 40 år har biståndsarbetet i föreningen Colchaj Nac Luum varit en väsentlig del av mitt liv.

Att blicka tillbaka och väcka liv i alla minnen från en halv mansålder kickar igång en film i huvudet där människor, händelser, glädje, besvikelser och fruktan flimrar förbi i ett minst sagt ostrukturerat epos.

Mötet med föreningens upphovsman och eldsjäl Per Bylund Andersen 1985 under en föreläsning i Enköping ledde mig in på nya stigar i livet. Under hösten samma år läste jag u-landskunskap vid Uppsala universitet, och åren därpå, 1986 och 1987, pluggade jag på journalisthögskolan i Stockholm.

Jag såg väl en koppling mellan biståndarbete och journalistik. Och i mitt fall blev sambandet uppenbart redan under första resan till flyktingrancherna i södra Mexiko 1990. En resa som ledde till att jag knöts närmare kretsen av aktiva kring Per och hans dåvarande sambo Aura Regalado. Men som också ledde till att flyktingarnas svåra situation och förtrycket i Guatemala blev angelägna bevakningsområden för mig under ett par decennier. Reportageresorna ledde till publiceringar i olika medier, och inte minst till artiklar och reportage i vår egen tidning MayaNytt, som vi startade sommaren 1996.

Men upprinnelsen till mitt engagemang leder tillbaka till en sorglig lördag sommaren 1982. Dagen då militärdiktaturens bödlar kom till byn San Francisco i västra Guatemala; till en massaker där militärer återigen visade prov på ofattbar grymhet.

När soldaterna och deras befäl anländer till byn på förmiddagen 17 juli råder en spänd oro bland familjerna, eftersom soldaterna mördat flera civila i några grannbyar under de senaste dagarna. Armén anser att byns invånare stödjer gerillan och ska straffas, även de nio barn som ännu inte fyllt ett år. Ett av dem är Andrés Paiz García, 1 månad och 20 dagar gammal.

Innan dagen är till ända har nästan samtliga invånare mördats – 376 personer. Bara fyra lyckades fly, varav två överlevde och tog sig över gränsen till Mexiko, där de

sedan vittnade om folkmordet.

Invånarna i grannbyn Yalambojoch hör skottsvalvor under hela lördagen från San Francisco, och under kvällen flamar eldslågorna allt häftigare mot himlen när soldaterna sätter eld på hus efter hus. Byn bränns ner till pyrande askhögar.

I gryningen dagen därpå flyr alla från Yalambojoch i panik, fyllda av skräck och förtvivlan mot Chiapas i södra Mexiko. Där irrar de sedan omkring i skogarna på den mexikanska landsbygden.

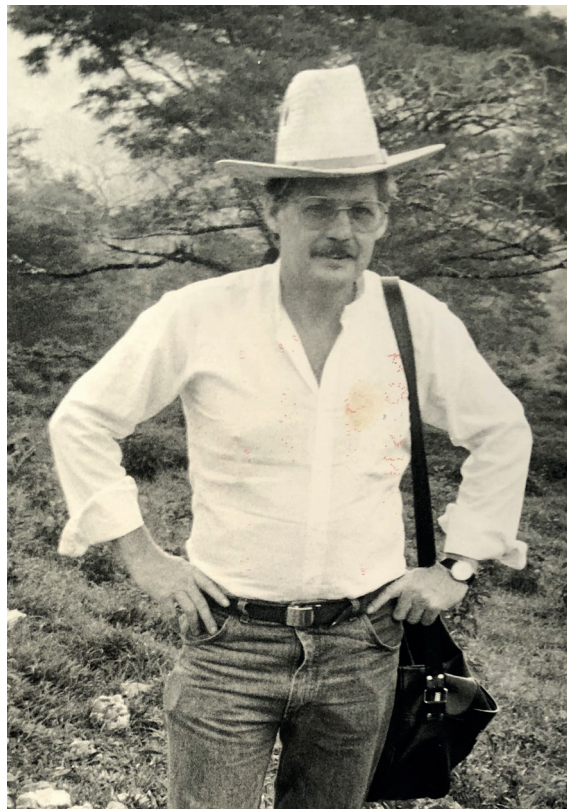
Hösten 1982 dyker det upp ett ungt par från Sverige i skogen med sin lilla dotter. Det är Per Bylund Andersen och Aura Regalado och dottern Mayari. Aura hade själv flytt från Guatemala och tillsammans beslöt de sig för att resa till Mexiko för att hjälpa några ur den stridande strömmen av mayaflyktingar. De träffar på en liten grupp från Yalambojoch och tar sig an deras omedelbara nöd.

Där, i skogen, startade det hjälparbete som skulle få så många svenskar att stödja Per och Auras initiativ. Deras mod och viljan att visa solidaritet i praktisk handling imponerade på mig.

De köpte mat, mediciner och takplåt till enkla hyddor åt flyktingarna. Redan året därpå började insamlingsarbetet i Sverige. Med bidrag och ett banklån kunde de köpa den första ranchen åt flyktingarna redan 1983. Den hette San José Belén, men döptes om till Tierra y Libertad (Jord och frihet). Innan 80-talet var till ända inköptes två rancher till. Då hade cirka 400 mayaflyktingar

från byn Yalambojoch fått en relativ trygghet med bostäder och mark att odla.

Fortsätt läsa Torstens berättelse på sidorna 4-5!

PÅ UPPDRAG. Torsten Jansson i Chiapas i södra Mexiko, troligen våren 1991. På axeln reporterväska med kamera och anteckningsblock.

TORSTEN JANSSON, ORDFÖRANDE

DET HÄR ÄR MAYANYTT

MayaNytt är medlemstidning för föreningen Colchaj Nac Luum, som sedan 1982 arbetar med före detta flyktingar från inbördeskrigets Guatemala. Biståndsarbetet startade när föreningens nuvarande koordinatör Per Bylund Andersen på resa i Mexiko träffade flyktingar från byn Yalambojoch i nordvästra Guatemala. Många bybor återvände, och CNL driver idag bland annat förskola, fritidshem och naturvård i byn. Colchaj Nac Luum betyder Jord och frihet på chuj, det mayaspråk som talas i Yalambojoch.

Adjö till fadderverksamheten i byn

Efter hemkomsten i januari 1983 från Mexiko, där min dåvarande fru Aura och jag mötte flyktingarna från Yalambojoch nära gränsen till inbördeskrigets Guatemala, var många nyfikna. Jag arbetade då på Sandbyhovs långvårdsklinik i Norrköping som vårdbiträde och efter att ha visat diabolbilder från livet med de svårt traumatiserade och utfattiga flyktingarna ville fler hjälpa till.

En undersköterska sa: "Jag vill bli fadder till ett barn". Snart fanns ett tiotal faddrar på olika avdelningar och därefter dröjde det inte länge innan andra vänner och släktingar hakade på. Några månader senare fanns ett femtiotal faddrar som varje månad lämnade sina bidrag i kontanter. Vi fixade en postbox till flyktingkooperativet Jord och frihet i närmaste staden Comitán (åtta timmars resa från ranchen i regnskogen). Barfotaläraren Pascual blev ansvarig för att ta emot fadderbidragen, som gick till livsmedel åt familjerna, kläder, medicin och senare även till den första skolan och en liten sjukstuga.

Pascual skötte kontakterna mycket noggrant med faddrarna i Sverige, och på den tiden fungerade posten i Mexiko bra. Brev kunde komma fram på sju dagar och även småpaket med kläder och leksaker slank igenom.

ARTIKEL I VECKOTIDNING

Våren 1987 besökte en fadder, AnnMari från Lund, flyktingranchen Jord och frihet och blev så imponerad att hon skänkte hundra tusen kronor för att köpa nästa ranch, El Horizonte med 72 hektar mark. Dit flyttade nästan 200 flyktingar till. På ett par år lyckades vi engagera faddrar även till barnen där. Efter ett fint reportage i veckotidningen Året runt tillkom många nya faddrar. De flesta äldre kvinnor från småorter och landsbygd. Några är ännu medlemmar i vår förening.

Plötsligt började vi dock få ilska brev och telefonsamtal från flera av de nyblivna faddrarna: De hade fått tiggarebrev från familjerna i Mexiko. Som ville ha dollarsedlar. Faddrarna var med rätta upprörda. De skänkte ju redan pengar till projektet. Ett år senare då jag besökte ranchen fick jag reda på problemets ursprung. En välmående dam i Västerbotten hade varje månad sänt brev med en femtiödollarssedel till sitt fadderbarn. Det var då en ohyggligt stor summa för en fattig flyktingfamilj och ryktet spred sig som en löpeld bland familjerna på rancherna. Hemma i Sverige fick jag sedan informera alla faddrar om att absolut inte sända pengar i brev. Men vi för-

AVSLUTAD VERKSAMHET. Postverksamheten i Guatemala fungerar inte sedan flera år tillbaka och faddrar har inte längre möjlighet att skicka små gåvor till familjerna. Tandborstar, godis och kassetband fanns bland de uppskattade gåvorna.

lorade nog ett tiotal faddrar på Västerbottenkvinnans godhet.

År 1990 var vårt insamlingsresultat 405 527 kronor. Av summan var cirka 140 000 kronor fadderbidrag.

Då vår förening vid inbördeskrigets slut 1995 började arbeta i flyktingarnas hemby Yalambojoch blev faddrarna en viktig grundpelare och under några år hjälpte svenska besökare till med att upprätthålla kontakterna även med de nya faddrarna i Sverige: Svara på brev och fotografera barnen.

För egen del började jag dock missköta fadderverksamheten. Under åren då vi hade Sidabidrag och samtidigt blev involverade i byns markkonflikter med godsägare räckte orken inte till. Samtidigt fungerade postverket i Guatemala sämre. Paketerna kom inte fram, utan hamnade i lagerlokaler i Guatemala City, där många har legat kvar i tio år eller stulits. Därefter följde en misslyckad privatisering av posten. Det har varit riktigt tråkigt att berätta för faddrar att deras paket nog aldrig kommer fram.

FLEECETRÖJOR OCH PUNK

Men under åren då posten fungerade blev det många lyckliga stunder i byn. Fleece-tröjor, Ahlgrens bilar, kassetband med Ebba Grön och ibland barnböcker på spanska förgyllde vardagen. En pojke blev så upprymd att han efter ett paket skrev tack till sin fadderfamilj och önskade sig en cykel till sig själv och en åsna till föräldrarna.

Det är allt färre svenska organisationer som har fadderbarn idag. Det är i stort sett bara SOS Barnbyar och Plan International kvar. Båda organisationer utför ett gott arbete, men har både i Sverige och lokalt i Syd anställda som sköter fadder-

barnsverksamheten.

I Yalambojoch är det istället städer-skan Angelina som sköter ekonomin i centret, vilket ofta blir ett arbete som sker oavlönat på fritiden, precis som för forskollärare och fritidsledare när de exempelvis gör inköp eller tar emot turister.

Frågan om fadderbarn har diskuterats på både styrelsemöten och årsmöten i vår förening under lång tid. Styrelsens fadderansvariga, Malin Linné, har inte kunnat sköta sitt uppdrag utan nya fotografier och upplysningar om familjerna i byn.

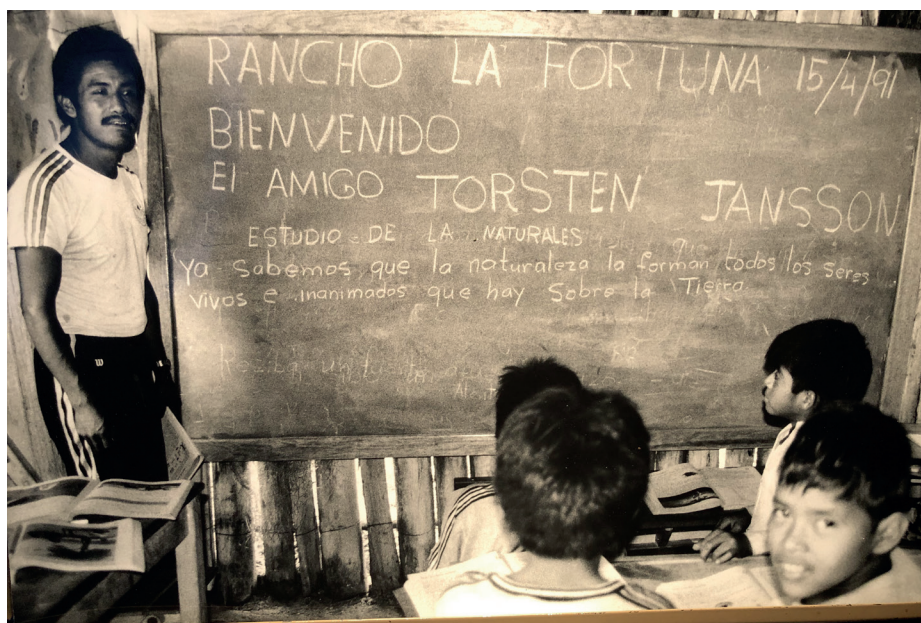
Så det är med vemod vår förening nu måste avveckla fadderverksamheten. Några få svenska familjer har dock egen kontakt med familjer i Yalambojoch, liksom att det förstås finns möjlighet att besöka byn och träffa sina tidigare fadderbarn.

ALLA BIDRAG VÄLKOMNA

Tyvärr är det färre aktiva i vår förening idag. Tendensen är allmän. Det är inte så många små biståndsorganisationer kvar i Sverige som baseras på oavlönat arbete. Själva har jag många idéer för framtiden men även hälsoproblem som gör att jag måste minska mitt engagemang under våren. Till hösten hoppas jag dock åter ha hälsan, kunna visa bilder och berätta om Yalambojoch. Den som idag skickar fadderbidrag till vår förening får gärna fortsätta med detta. Precis som tidigare kommer pengarna byns barn till godo, i form av vår verksamhet i förskola, systuga och studiecirkel.

Text och foto:
PER BYLUND ANDERSEN

Föreningens arbete i glädje och

VÄLKOMNANDE. Här hälsar läraren Alonso mig välkommen till skolan på ranchen La Fortuna, som låg i väglöst land flera kilometer från byvägen.

Fortsättning från sidan 2...

Nya hus byggdes, skolor öppnades på rancherna, enkla kliniker startades och jordbruket kom i gång. Men där fanns också gott om problem. Felsatsningar, interna konflikter som ofta legat och grott sedan flyktingarnas tid i Guatemala, och konflikter med myndigheter och mexikanska ranchägare.

Kardemummaodlingen gick i stöpet, liksom karpodlingen och mitt försök att introducera miljövänlig sophantering i mayaböndernas sinnen. Solcellerna fungerade ett tag, sedan slocknade lamporna. Men vi lärde av misstagen. Vårt ibland naiva agerande kallas med ett fint ord för etnocentrism, vilket betyder att man har en benägenhet att bedöma en främmande kultur utifrån sin egen. Och då kan det gå gale.

LÅNGA RELATIONER

Vad jag minns med stor glädje är barnen; hur de små grät av rädsla när de första gången mötte gringon från Enköping, men att vi snart kom på god fot med varandra. Nu är de vuxna och har egna familjer, och ibland söker de upp mig på facetime. För inte länge sedan ringde Diegos son Vicente och tog med mig på en digital promenad på ranchen Jord och frihet. Det blev många glada återseenden, och nu var småbarnen inte längre rädda för en gringo.

Många av de vuxna och lite äldre flyktingarna tyngdes dagligen av minnen efter det som hänt i deras liv, medan barnen snart anpassade sig till det nya. De skolor som föreningen startade

i samarbete med byborna var därför mycket viktiga. Jag hälsade ofta på under lektionerna och hoppade även in ibland som "vikarierande lärare" i ämnena historia och geografi. Då var stämningen munter.

ÅTERVANDRING TILL HEMBYN

Så kom dagen då fredsavtalet under tecknades i Guatemala. Det var 1996 och många flyktingar vågade efter 14 år återvända till sina hembyar. Ett 34 år långt inbördeskrig som skördat kring 200 000 civila offer var över. Men på de rancher föreningen köpt åt flyktingarna var det bara ett fåtal som ville återvända. Tilliten till Guatemala var svag.

Vår förening beslöt ändå att lämna Mexiko och följa dem som ville återvända till hembyn Yalambojoch. En by som till stora delar var demolerad av armén.

Där började ett nytt kapitel i föreningens historia. En febril återuppbyggnad av byn inleddes och finansierades dels med föreningens insamlade pengar, dels med Sida-bidrag. Överst på dagordningen stod en förskola och nya hus, sedan ett kultur- och utbildningscentrum. Och mer mark för skogsplantering, en plantskola och friskt vatten, vilket också förverkligades. Men nya problem växte fram, huvudsakligen på grund av bristen på pengar.

Föreningens koordinatör Per Bylund Andersen bodde sedan 1996 i Yalambojoch och drev på utvecklingen mot ett bättre liv för byborna. Han var både arkitekt, byggmästare, byggledare och administratör. Det rådde byggrusch och vi i styrelsen hade ibland svårt att hänga

ÖVERLEVARE. Flyktingar som undgick massakern i San Francisco tack vare att de arbetade tillfälligt i en grannby har fått ett parti majs från UNHCR.

EGENTID. Min första toalett på Jord och frihet 1990. Jag trivdes aldrig riktigt bra på det dasset.

med. När vi under ett telefonmöte en söndag förmiddag 1998 beslöt att köpa 200 hektar mark med en livgivande färskvattenkälla av en granne för drygt 800 000 kronor blev ekonomin underordnad behoven. Priset var betydligt högre än föreningens årsbudget. Sett till byns behov var det ändå ett klokt beslut.

Högstadieskolan som under många år gav ungdomarna en bra start i livet måste slutligen stängas i brist på pengar. Detsamma drabbade i år förskolan som stängdes temporärt under första terminen.

LÅNGSIKTIGHET KRÄVS

Biståndsarbete är komplext, i synnerhet när det gäller att bygga upp verksamheter som ska hålla även på lång sikt. För detta krävs både lokalt engagemang och trygg finansiering. Men det får inte skymma sikten för att hundratals flyktingar i föreningens projekt har fått

dans, kamp och svårigheter...

FRÄMLING. Småbarn som den lilla pojken till vänster kunde bli rädda då jag dök upp första gången på rancherna, medan andra var reserverat nyfikna. Till höger dansar jag med en av de yngre damerna på Jord och frihet till toner av marimban.

hjälp att gå vidare i livet. De flyktingar som valde att stanna kvar i Mexiko klarar sig sedan 1996 utan hjälp på rancherna Jord och frihet och Nytt hopp. Det kan alla vi som stött föreningens arbete glädjas åt, inte minst föreningens eldsjäl Per Bylund Andersen som vikt hela sitt vuxna liv åt detta hjälparbete.

ENDAŠT IDEELLT ARBETE

Belöningen har också varit den fina kamratskap som vuxit fram bland oss aktiva. Vi var många som drogs med och anslöt oss. Alla med insikten om att ord som medkänsla och solidaritet saknar reellt värde utan praktisk handling. Fadderbidrag och andra gåvor finansierade år efter år hjälparbetet. I styrelsen var det aldrig någon som ens funderade över ett arvode. Allt har skett ideellt.

När jag nu skriver detta känns saknaden efter flera bortgångna kamrater extra tung. Tänker främst på Börje Rehnström som var ordförande under 21 år, tills han avled 2014, och på Jan Angner som var kassör i 27 år. Jan var ordförande då han omkom i en olycka 2021. Jag tog över som ordförande efter dem båda.

Den 14 maj 2023 är min roll som ordförande i föreningen Colchaj Nac Luum över. Jag avgår vid årsmötet och någon comeback blir det inte.

Livet har bjudit på en lång och slingrig resa sedan jag stod och hoppade i min spjålsäng i statarbostaden 1943. Jag ville ut, bort från statarlivet på godset Ekholmen utanför Enköping. Kanske till Yalambojoch, eller ut på de

FEST FÖR BARNEN. Alla visste att det skulle bli piñatafest när jag kom. Här väntar de på sin tur att få krossa godiskulan med käppen.

stora världshaven. Som lättmatros på M/S Minnesota tog jag mig till amerikanska ostkusten.

Några år och båtar senare var livet på haven över. En kvinna, som blev min hustru, såg klara fördelar med livet i land, så jag valde att bli takläggare hemma i Enköping. Efter många år på taken sökte jag mig till skolvänken. Min sjuåriga folkskola tog mig inte dit jag ville: till journalistiken.

EGET ANTIKVIARIAT

Nu är även den resan över. Nästan. Får som synes enstaka återfall. Men i huvudsak lägger jag numera energin på mitt antikvariat, som jag drivit i 24 år, under de första åren vid sidan om mitt jobb som reporter på Västmanlands Läns Tidning.

En resa till vill jag hinna med. Vill stro-

sa runt bland familjerna i Yalambojoch och på rancherna i Mexiko. Slå mig ner i köken med en tortilla, bönor och en mugg svart kaffe och språka om gamla tider. Vi har så många minnen tillsammans.

Innan jag lämnar byn ska jag försöka slå författaren Monica Zaks rekord. Hon klättrade upp på byns höga Mayaruin Unin Witz genom snår och stenhögar då hon fyllt 75 år. Ett seniorrekord, säger hon. Det vill jag slå. Att som 80-åring stå där på toppen och blicka ut över byns dalgång och fyllas med känslan: Såja, nu kan jag knalla vidare mot vägs ände med hedern i behåll.

Text och foto:
TORSTEN JANSSON

Mayakalenderns nyår firades i byn

På kvällen den 19 februari firade invånarna i Yalambojoch nyår, enligt den traditionella kalendern i Yalambojoch.

Här beskriver arkeologen Ulrich Wölfel, expert på området, hur de gamla mayakalendrarna fungerar.

Nyårsfesten ägde rum i Mayakulturens hus i byn. Ett 50-tal personer samlades för att lyssna på marimbamusik, prata, dricka läsk, öl eller en sup Rancho Escondido (tequila) och för att vara med vid huvudceremonin, som leddes av Pedro Lucas Jorge, byns böneförrättare, assisterad av Gaspar Santizo.

Runt klockan nio på kvällen serverades kycklingsoppa som lagades av en grupp kvinnor i köket som ansluter till stora salen. Därefter höll byns auktoriteter tal för att ge en bakgrund till firandet och dess betydelse för byn. Som traditionen bjuder bad man även mig som gäst att säga några ord, där jag underströk hur gammal denna traditionen är, som i många grannbyar tyvärr har gått förlorad. Talen avbröts då och då av explosioner från raketer som smällades av utanför.

TVÅ PARALLELLA KALENDRAR

Nyårsfirandet innebär också ett firande av den tusentals år gamla traditionella mayakalendern, som i stort sett är oförändrad sedan den förklassiska eran. De första bevisen för existensen av en rituellt kalender med 260 dagar är från cirka 400 år fKr.

Chujfolket har använt två olika kalendrar, som båda härstammar från tiden innan spanjorerna.

Den första är alltså den rituella kalendern med 260 dagar. Den består av 20 namngivna dagar kombinerade med siffrorna 1-13. Den andra är solkalendern med 254 dagar, sammansatt av 18 "månader" på 20 dagar, plus fem dagar som avslutar året. På Chuj kallas nyår Hoyer' K'u, vilket just betyder fem dagar.

TEQUILA OCH HÖNSSOPPA

Firandet av Hoyer' K'u markerar den sista av dessa fem dagar och början på ett nytt år. För datumet som infaller på första året enligt den andra kalendern (den rituella) används istället begreppet "kuchum hab'il", vilket översätts ungefär "årets bärare". Det är en viktig dag, som man också refererar till som "alcalde", borgmästaren, och som kommer att avgöra folkets tur eller otur under året som kommer.

På grund av kalenderns struktur kan bara fyra av de namngivna dagarna bli årets bärare: Wotonh, Lanhb'at, B'e'en

FIRANDE. Pedro Lucas Jorge ledde nyårsceremonin, och senare spelade marimbandet upp till dans.

och Chinxax.

Vid midnatt flyttade sig böneförrättaren och hans assistent till korset framför huset för att inleda bönen. Efter att respektfullt ha nämnt såväl kalenderns alla dagar som alla de viktigaste heliga platserna som finns runt byn, bad Don Pedro för sin bys välgång. Enligt honom är det vid midnatt som förra årets bära-

re, 11 Lanhb'at, överlåter sin kraft till bäraren av nästa år, 12 B'e'en.

Efter dessa böner fortsatte firandet med mer hönssoffa, öl, tequila, marimbamusik och dans. Självt gick jag hem från festen runt halv två på natten.

Text och foto:
ULRICH WÖLFEL

MELLANMÅL. Maten som serveras Maria Lourdes och de andra barnen på förskolan Arco Iris är enkel, men innebär ett bra komplement till den enahanda kost som de ofta äter hemma med familjen.

Inget mirakel för byns förskola

I förra numret av MayaNytt berättade jag om den kritiska situationen kring förskolan, att stödet från Sverige inte längre räcker till. Högre dollarkurs och skenande inflation i Guatemala leder till att gåvornas värde urholkas. Därför fick vår föreningsstyrelse i december ta det tunga beslutet att stänga förskolan vid årsskiftet. Förhoppningsvis endast några månader.

Förskolekostnaden per barn var förra året drygt 600 kronor i månaden (varav 500 kronor var stöd från Sverige och resten lokala intäkter).

Förskolan är byggd på samfällighetsmark som tillhör byn Yalambojoch. Det finns därför inga hyreskostnader. Däremot måste en del murkna brädor i takfoten bytas och målas. Några fuktskador finns också i byggnaden. Reparationskostnaden kan bli tio tusen kronor i år. Nästa år blir det större reparationer. Ekstolparna som håller stängslet kring förskolans gräsmatta/blomplanteringar börjar också murkna.

Osäkerheten kring en fortsatt anställning ledde till att vår duktiga förskollärare Isabel Santizo Domingo migrerade till USA i samband

med vinterlovet.

Det är sorgligt att majoriteten av alla som utbildar sig i Guatemala inte lyckas få ett tryggt arbete i hemlandet. Mycket få av våra tidigare högstadieselever är kvar i Guatemala.

Framöver blir det troligen endast en grupp i Arco Iris. Tjugo barn med en förskollärare (Isabel Gómez Gómez). Det är vad stödet från Sverige kan räckta till. Det krävs dock att föräldrarna bidrar till matkostnaden och kokerskans lön. För de familjer som har släktingar i USA är det inte svårt att bidra. Men för de som lever av självhushållsjordbruk i byn kan det bli knepigt.

FLER GIVARE SÖKES

Som det ser ut nu kan förskolan Arco Iris åter öppna i juni, men då krävs både att Bergsåkers skola i Sundsvall genomför sitt årliga dagsverke och att vi får ett sökt bidrag från Stiftelsen Brödet och fiskarna. Långsiktigt behövs fler månadsgivare i Sverige.

Under tiden förskolan är stängd jobbar Angelina och Isabel några dagar per månad med att klippa gräset, rensa ogräs i planteringarna och städa lokalerna. Allt måste vara fräscht inför återöppnandet!

PÅ SKOLGÅRDEN. Isabel Gómez Gómez och lilla Eulalia Gómez Jorge pausar leken på förskolans lummiga gård.

Text och foto:
PER BYLUND ANDERSEN

Änkan Angelina, 27, städar på centret

”Min pappa ligger på kyrkogården” berättar femåriga Naila Galilea medan vi fikar på torget. ”Men hemma har vi ett foto där han sitter med mig och mamma”. Naila Galilea var ett år då hennes far Sebastian Alonzo Marcos kidnappades och sedan brutalt torterades ihjäl.

Sebastian hade då varit ordförande för turistkommittén i Yalambojoch och lyckats reorganisera byns turistsatsning vid Laguna Yolnhajab. Som ordförande köpte han roddbåtar och fick med sig resten av byn på att bygga bryggor och fräscha upp kring de slitna stugorna som vår förening hjälpte till att bygga 1997. Med grillplatser och regelbunden städning vid stränderna började turister åter komma till Yalambojoch. Sebastian informerade om ekoturismen vid Yolnhajab på sociala medier och blev spindeln i nätet i ett nätverk av byar som ville främja den lokala turismen. Endast vår grannby Aguacate höll sig utanför.

Vårt center Niwan Nha gynnades av turismen. Det blev fler övernattningsgästrummen och därmed intäkter till maten i förskolan. Men allt tog slut år 2018. Den 11 februari hade Sebastian tagit sig till Yolnhajab för att titta till sina kaffeodlingar och kanske prova fiskelyckan.

SKALLGÅNG EFTER SEBASTIAN

Då han inte återkom dagen efter och hans mobil var död började först släktingar bli oroliga och därefter arrangerade byrådet skallgång. Men inte ett spår av Sebastian. En vecka senare fick hans mor ett anonymt samtal. Mannen berättade kort var de kunde hitta Sebastian, vid strandkanten på västra sidan av lagunen. Byrådet samlades snabbt och hittade Sebastians sargade kropp. Liket var färskt, men hade omfattande brännskador på överkropp och halsen, antagligen hade han torterats med kokande vatten. Dessutom krossskador på huvudet.

Först gick ryktena om att mordet berodde på att Sebastian upptäckt illegal

LITEN FAMILJ. Angelina och dottern Naila Galilea har tvingats gå igenom hårda prövningar. Idag jobbar Angelina i byns kulturcenter, medan Naila går i skolan.

skogsavverkning vid sjön. Sedan att han kanske hade upptäckt smuggling av kokain och hade dödats av kartellerna. Från Laguna Yolnhajab är det bara några hundra meter till mexikanska gränsen.

Men idag är Angelina övertygad om att maken mördades på grund av ekoturistsatsningen i Yalambojoch. Att Sebastian kidnappades av affärsintressen som ogillade Yalambojoch framgångar i den bybaserade turismen. Som med de flesta andra mord i Guatemala (officiellt lite under 4 000 per år – men i verkligheten troligen dubbla siffran) lades polisutredningen ner ganska så omgående utan resultat.

VIKARIERANDE KOKERSKA

Angelina gick i förskolan Arco Iris som sexåring, var därefter i La Textilería och sedan elev i högstadieskolan. Så hon har starka känslor för centret. Sedan tre år tillbaka städar hon lokalerna och förra året var hon vikarierande kokerska i förskolan under Franciscas mammaledighet. Dottern går sista året i statliga skolans förskoleklass.

Ensamstående kvinnor med barn har det oftast inte lätt i Guatemala. Vill de inleda en ny relation kräver de flesta män att barnen antingen får bo kvar hos kvinnans föräldrar eller adopteras bort. Angelina har dock tur. Hon bor hemma hos föräldrarna som inte pressar henne till omgifte och dessutom tycker att det är helt okej att hon yrkesarbetar. I centret känner hon sig trygg och hon har samma lön som en murare i byn. De flesta restauranger, småbutiker eller hotell, exempelvis i gränsorten Gracías a Dios betalar usla löner och med veckoarbetstider på 70-90 timmar.

Fram till årsskiftet arbetade Angelina fyra dagar per vecka i förskolan. När vikariatet tog slut blir det färre dagar. Nu med städning och mottagande av gäster i centret.

Text och foto:
PER BYLUND ANDERSEN

Välkommen till årsmötet i Enköping!

I år bryts en lång tradition i vår förening. Av olika skäl kan vi inte använda lokalen på Sommarro, men vi fick tillgång till ett bra alternativ. En rymlig och trevlig lokal nära järnvägsstationen, på Drottninggatan 1, i Enköping. Det var i den lokalen vi höll det extra årsmötet i oktober 2021.

Föreningen Colchaj Nac Luums årsmöte hålls **söndagen den 14 maj**, och börjar kl. 12.00 med kaffe och smörgås. Mötet beräknas sedan pågå till cirka 16.00, med avbrott för en sen lunch.

För att vi ska kunna planera inköpen av födoämnen vill vi att du anmäler ditt deltagande senast fredagen den 5 maj. Kontakta föreningens ordförande Torsten Jansson: Tel: 070-405 71 78. Mejl: torsten_jansson@hotmail.com

Har du frågor som rör mötet går det också bra att vända sig till Torsten.

Hjärtligt välkomna!

Åter Jämtlandsstöd till La Textilería

Torsdagen den 20 oktober kunde jag på ett välbesökt möte i Östersund berätta och visa bilder för medlemmarna i föreningen Jidca, som under några år varit främsta bidragsgivaren till flickornas fritidshem i Yalambojoch. Jidca har, precis som vår förening, drabbats av den besvärliga ekonomin för många svenska familjer och har därför fått minska det årliga stödet till Yalambojoch.

De 30 000 kronor som Jidca beviljat till systugan utgör hälften av den årliga kostnaden. Resten täcks med stöd från dagsverken och sponsorlopp på skolor samt från enskilda givare.

Efter nästan tre år utan normal undervisning på grund av pandemin öppnade de statliga skolorna i Guatemala äntligen måndagen den 20 februari. Stängningen har varit katastrofal för barnens utveckling och kunskapsnivå.

I Yalambojoch har föräldrar, några lärare och byrådet varit ihärdiga och faktiskt lyckats få stöd från regeringen till renovering av statliga låg- och mellanstadieskolan, cirka 120 000 kronor, under covid-tiden. Byn har dessutom själv bidragit med material och arbetskraft. Men nittio procent av lan-

BRODERAR. I systugan får byns flickor möjlighet till en stunds gemenskap och fritid. Hemma förväntas de ofta jobba hårt med hushållssysslor och passning av de yngre syskonen.

dets skolor är i ett bedrövligt skick med trasiga bänkar och sönderslagna rutor. Många skolor har varken toaletter, avlopp eller ens vattenkranar.

I utbildningscentret Niwan Nha valde fritidsledare och förskollärare att inte följa regeringens absurda covid-regler. I efterhand måste jag erkänna att det många gånger kändes nervöst. Men i praktiken hade det varit svårt för myndigheterna att gå in med sanktioner. I byarna runt omkring var det också ytterst ovanligt att andra än statligt anställda använde munskydd. Vad jag känner till blev det inte något covid-dödsfall i Yalam-

bojoch.

Flickorna som under pandemin deltagit i aktiviteterna i La Textilería har haft en gemenskap som andra saknat. Men även om Juana på fredagar har läsecirkel med de som önskar kan hon inte ersätta den vanliga undervisningen. Därför är det bra för alla att skolorna äntligen öppnar. Vi tror också det blir flera barn som kommer upp till centret Niwan Nha. Elever i skolan drar med sig sina kompisar.

Text och foto:
PER BYLUND ANDERSEN

Bokhjälpen fortsätter stödja byn

Det blev riktigt bra att flytta biblioteket till gamla högstadieskolan. Gott om plats och i samma hus som det kommande museet. Ekonomin är säkrad för hela år 2023, tack vare ett generöst bidrag på 28 000 kronor från Bokhjälpen.

Det blev också en sista gåva, på 3 000 kronor, från Föreningen Libros, som nu tyvärr efter många år av stöd för bibliotek i Centralamerika läggs ner.

Läraren Ana Mateo Pérez, som i tretton år arbetade i högstadieskolan, återkommer för några veckors kurser i år. Oftast kombinerar Ana läsecirkeln med en timmes schackspel. Ibland med origami och det är även lätt för henne att samla deltagare till matlagningskurser. Men då får hon förstås byta lokal.

Både pojkar och flickor deltar i Anas kurser. De flesta är elever som går i statliga skolans mellanstadium. Ibland även enstaka äldre ungdomar.

LÄSRO. På fredagarna deltar många av byns tjejer i Juanas läsecirkel. I byn är det främst de unga som lånar böcker och läser.

Fritidsledaren Juana Jorge Domingo fortsätter sin läsecirkel på fredagar, främst för flickor som redan deltar i systugans aktiviteter.

Mycket få vuxna bybor nyttjar biblioteket. Däremot upptäcker många besökare vår bokskatt. Yttrandefriheten är viktig. På religionshyllan samlas Koranen med Bibeln. Jehovas vittnen har donerat några skrifter. Den mest lästa religiösa boken är dock en illustrerad utgåva av Kama Sutra. Vi

har även de gnostiska evangelierna och böcker om ateism. Sedan fattas det en bra introduktion till asatron/nordisk mytologi på spanska. Även flera skapelseberättelser från Nord- och Sydamerika.

Tyvärr finns ännu ytterst få böcker på bybornas eget språk chuj utgivna, men vi har nästan alla.

Text och foto:
PER BYLUND ANDERSEN

Bra tider för volontärer i Yalambojoch

Som jag tidigare skrivit saknar både byn och vår förening fler volontärer i Yalambojoch. Först nu har Guatemala öppnat upp helt efter pandemin. Samtidigt betyder kriget i Ukraina, den allmänna osäkerheten och en svår ekonomi för många i Sverige att det troligen blir färre volontärer och besökare i Yalambojoch framöver. Men vi har ändå flera förfrågningar. Funderar du på att hjälpa till i Yalambojoch är det bra att tänka på flera saker.

Förr betecknades Guatemala som en bananrepublik och landet ligger i tropikerna. Därför kommer klimatet som en överraskning för många. Medan det vid både karibiska och Stillahavskusten under december-januari kan vara mer än trettio grader ligger temperaturen i Yalambojoch ofta under tio grader med dimma och regn. Ibland är det nollgradigt.

Eftersom det inte finns någon uppvärmning i husen kan inomhustemperaturen i januari ligga på fyra-fem grader med dimma ute. Så om du inte är mycket hårdig rekommenderar jag inte att starta en volontärstid i början av januari. Från mitten av februari kryper temperaturen långsamt upp och i mars börjar sommaren och torrtiden. Fram till mitten av maj är det behagligast. Sen börjar regntiden men med skaplig temperatur.

INGET SOMMARLOV I SKOLAN

Byn ligger på sextonhundra meters höjd över havet så riktigt varmt blir det aldrig. Högst trettio grader. Det är regntid nio månader om året. I augusti brukar solen ändå titta fram under några dagar.

De flesta volontärerna vill jobba med barn och ungdomar. Då är det värt att tänka på att i Guatemala finns inget sommarlov. I centret Niwan Nha stänger verksamheten i slutet av november och börjar åter kring den tionde januari. Om du vill vara volontär i förskolan är det bäst att börja i februari. Då har fyraåringarna börjat vänja sig vid att vara hemifrån och det blir inte gråt och oro när det kommer in någon "Kaxlanh Winak" (främling på Chuj-språket).

Vi har åter ett eftersatt byggnadsunderhåll i centret Niwan Nha. Förra året användes endast tio tusen kronor till målning och småreparationer i alla husen med sammanlagt 1 400 kvadratmeters byggnadsyta. Nu är det mest inre och yttre ommålning som krävs. Ett arbete som är bra för er som i Sverige antingen arbetar inom bygg eller är hemmfixare. Målning i Yalambojoch utförs i huvudsak under torrtiden mars-

MORGONVY. Den som bor på kulturcentret vaknar med utsikt över byn och molnregnskogen.

MUSIKER. Volontären Kristoffer Kabell och läraren Mateo skapade en föreställning med barnen.

SOVRUM. Kursgårdens sovrum som hyrs ut till volontärer och turister.

maj. Även under augusti då det regnar mindre.

Under några år i början på 2000-talet fanns nästan alltid svenskar på plats i Yalambojoch. Antingen volontärer, besökare eller jag själv. Numera är jag pensionär och i byn några månader per år, men i huvudsak i Sverige. Det är glesare med svenskar. Men samtidigt är tyske arkeologen Ulrich Wölfel på plats under en stor del av året.

LUGN ELLER SOCIAL FRITID

Det är inget krav att umgås med familjerna i byn. Några volontärer utför sina sysslor i förskolan, i La Textilería eller i studiecirklar och föredrar sedan att vara för sig själva med en god bok på fritiden. Andra utvecklar nära relationer med familjerna och äter tillsammans med dem i hemmen.

Oftast är det bra med kunskaper i spanska. I förskolan och La Textilería är

det ett krav. Men om jag skulle vara på plats i Guatemala så är det inte nödvändigt om man ska syssla med målning eller reparationer i centret.

INGET VISUM BEHÖVS

Guatemala är visumfritt för svenska medborgare. Vid inresan stämplas nittio dagars uppehåll i passet. För volontärer som planerar att stanna längre än tre månader är det enkelt. Yalambojoch ligger nära gränsen till Mexiko. En minisemester på tre dagar i den trevliga staden San Cristóbal de Las Casas ger möjlighet till en ny nittiodagarsperiod i Guatemala och det är inget krångel vid gränsen.

Har ni frågor om volontärsjobb i Yalambojoch så kontakta mig gärna.

Text och foto:
PER BYLUND ANDERSEN

Tyska studenter på studiebesök i Yalambojoch

Samarbetet med tyska privatpersoner och universitetet i Bonn har blivit allt viktigare för byborna och föreningen CNL. Eldsjälen och arkeologen Ulrich Wölfel berättar här om det senaste utbytet.

Mellan den 12 och 15 mars besökte en grupp på 14 studenter från Bonns universitet Yalambojoch tillsammans med lärarna Nikolai Grube och Antje Gunsenheimer.

Med mig och min assistent Julián Pérez Camposeco som guider besökte gruppen lagunen Yolnhajab', cenoten K'ayil (en cenote är ett hål ner till grundvattnet som skapats av att kalkstensberggrund rasar samman) och lämningarna efter byn San Francisco. Dessutom fick gruppen delta vid en maya-ceremoni och en temakväll om migration under ledning av läraren Elena Yojcom.

Tack vare studenternas stora engagemang blev vistelsen i byn en succé.

Text och foto:
ULRICH WÖLFEL

BERÄTTADE. Elena Yojcom föreläste om migrationen från byn till USA.

VANDRING. Studenterna lämnade sina skolbänkar i Tyskland för att istället ta sig fram genom djungeln. Det blev flera studiebesök i området kring Yalambojoch.

Betala din avgift med swish!

Nu är det dags att betala medlemsavgiften till föreningen CNL! 200 kronor per år. Numera är detta ännu smidigare, då föreningen har swish, som kan användas för bidrag och medlemsavgift. Notera namn och vad inbetalningen avser. Swishnumret är 1230951533. Det går också bra att scanna QR-koden här bredvid.

Självklart kan man också fortsätta betala till föreningens plusgiro: 223051-4. Medlemsavgifterna går in i vår verksamhet i Guatemala, precis som bidragsinbetalningarna gör.

Elen dragen i byns framtida museum

Under februari och mars har jag befunnit mig i Yalambojoch för att fortsätta arbetet med bymuseet. Just nu håller elinstallationerna på att avslutas, däribland de spotlights som kommer att lysa upp utställningarna.

Målet är att kunna öppna en tillfällig utställning i en av salarna i augusti, och till detta ska det byggas träskärmar där man kan hänga upp fotografier och annat material.

Med stöd från en grupp internationella forskare inom olika vetenskapliga fält kommer vi skapa en utställning med tema Vatten – från förkoloniala tider till dagens vattenkonflikter i Ixquis och andra byar.

Dessutom pågår just nu förhandlingar med Stiftelsen för preussiskt kulturarv (Stiftung Preussischer Kulturbesitz) för att få kopior på tre stenmonument som hittats i regionen.

Text och foto:
ULRICH WÖLFEL

EKONOMIN

Redovisning för 1 januari-31 december 2022

		Budget 2022	Utfall 2022
IN	Medlemsavgifter	14 200	14 800
	Fadderbidrag	58 500	49 200
	Bidrag skolor och organisationer	161 000	218 100
	Bidrag övriga	129 000	137 200
	Summa in	363 000	419 300
UT	Administration och information	37 000	28 600
	Guatemala bistånd	296 000	472 800
	Summa ut	333 000	501 400
	Periodens över/underskott:	30 000	-82 100

Styrelse och funktionärer 2023

ORDFÖRANDE

TORSTEN JANSSON

Västerviksgatan 14, 745 62 Enköping

070-405 71 78

torsten_jansson@hotmail.com

KASSÖR

ANNA CALO

Sandavägen 72, 645 93 Strängnäs

0768-853227

anna.calo@live.se

LEDAMÖTER

MALIN LINNÉ (fadderansvarig)

Grimstavägen 34, 162 56 Vällingby

073-971 76 63

malin.linne@hotmail.com

TORD SÖDERBERG

Sandavägen 72, 645 93 Strängnäs

0706-207946

tord@a2t.se

EVA HOLM

Alkärrsgatan 24, 603 80 Norrköping

070-914 68 97

eva.holm7@icloud.com

ULLA ÅMAND

Jan Ivarssons väg 1, 444 54 Stenungsund

070-231 42 92

uamand@yahoo.se

SEKRETERARE

MONA KARLSSON REGALADO

Insjövägen 6, 605 84 Svärtinge

070-790 20 76

mona.k.regalado@gmail.com

REVISOR

GERT FARGE

Ryssnäs vägen 29D, 605 84 Svärtinge

073-102 56 15

gertfarge@hotmail.com

REVISORSUPPLEANT

JANOS SZEMLER

Hagvägen 5, 616 90 Åby

073-412 62 28

janos.szemler@szemler.se

KOORDINATÖR

PER BYLUND ANDERSEN

Ryssnäs vägen 29D, 605 84 Svärtinge

per@cni.nu

MAYANYTT

ELIN PETTERSSON (redaktör)

Mjällbovägen 9, 514 92 Uddebo

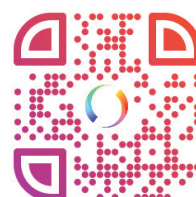
073-991 69 38

elinpetter@hotmail.com

STÖD VÅRT
ARBETE I
GUATEMALA!

Plusgiro
22 30 51-4
eller genom att
scanna koden för
att swisha:

Besök oss på www.cni.nu